

Martin Křístek

Po stopách vinařů-polárníků: Estonsko

Guru estonských vinohradníků Jaan Kivistik je přesvědčen, že amatérští vinaři z okolí Baltského moře nemohou automaticky přejímat zkušenosti vinařů-profesionálů ze Středomoří. Odlišné je podnebí, využívané odrůdy i vinohradnická praxe. Zatímco v zemích okolo Středozemního moře pěstují lidé révu několik tisíciletí, nejznámější vinice Pobaltí (Sabile, Lotyšsko) vznikla před pár stovkami let.

Dle Jaana Kivistika je Estonsko (57,3–59,5° s. š.) nejsevernější zemí, kde lze révu vinnou pěstovat na celém území. Zásadní je mikroklima. Přímořský stát s průměrnou nadmořskou výškou 50 m n. m. pokrývají z velké části lesy, močály a rašeliniště. Průměrná roční teplota dosahuje +5,2 °C (únor –5,7 °C, červenec +16,4 °C). Bezmrazné období trvá 120–140 dnů. Průměrné roční srážky činí 626 mm, nejdeštivější je červenec, srpen a září. Léto je krátké a chladné. Zima dlouhá, studená a nepředvídatelná: Střídají se oblevy i teploty –35 °C. Problémem jsou pozdní jarní a zářijové mrazy, které brání dostatečnému vyzrání dřeva. Kompenzací jsou dlouhé letní dny a Golfský proud, které mj. umožňují i venkovní výsadby v Norsku (61° s. š.). Důležitá je volba odrůdy a ochrana keřů před zimními mrazy např. ohýbáním letorostů a přihrnutím zeminou. Doporučovány jsou jižní svahy a břehy jezer a řek. Zahradkáři využívají jižních zdí, které chrání révu před studenými větry a akumulují teplo.

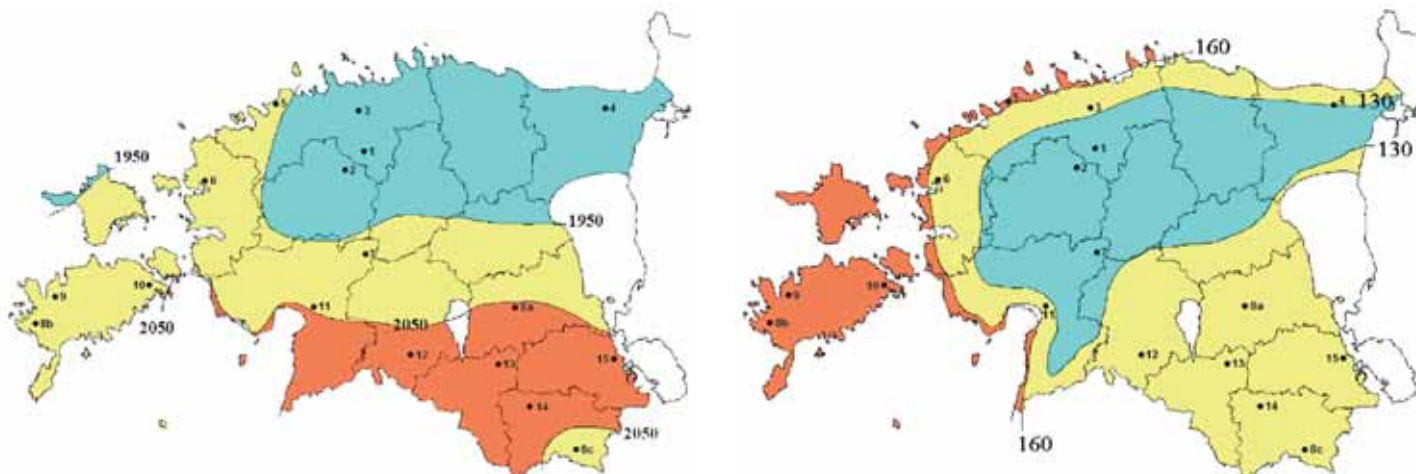
Na základě letních teplot lze Estonsko rozdělit do tří zón. V nejchladnější zóně A (SAT pod 1950 °C) převažují skleníkové výsadby (např. Roogoja). Zóna B (SAT 1950–2050 °C) zahrnuje experimentální vinice *Eesti Maaliikool* (Estonská univerzita přírodních věd) v Rõhu, Lümända a Ruusmäe. Vinice v Räpina (Střední zahradnická škola, Jaan Kivistik, Tiiu Oja, Erkki Ilmoja, Hendrik Timmusk) a Otepää (Vinařství Annemäe) patří do nejteplejší zóny C (SAT nad 2050 °C). Délka vegetačního období dosahuje na ostrově Saarema 160 dnů, na jihu Estonska (Rõhu, Otepää, Räpina) 130–160 dnů a ve vnitrozemí a na severu (Roogoja) méně než 130 dnů.

Plísňe ohrožují vinice především na jihu. Peronospora byla poprvé zaznamenána r. 2008, objevilo se také oidium (Räpina). Hrozny napadají nejen ptáci a vosy. Ke kuriózním škůdcům patří psík mývalovitý (Vinice Haava, Läänemaa) a liška obecná (Rõhu). Skleníky může poškodit krupobití a přívaly sněhu.

Pohled do historie

Od 15. století plnila réva vinná roli exotické skleníkové plodiny u šlechtických sídel. Písemnosti z r. 1887 zaznamenaly výsadbu sazenic z Krymu na břehu jezera v hansovním městě Viljandi (58° 22' s. š.). Časopis *Mesilane* (Včela) doporučoval r. 1901 k dalšímu testování **Malingrovo rané** a **Jakubské**. Zahradnická škola v Räpina vysadila r. 1937 **Madlenku ranou**, jejíž sazenice získala od Arveda Kelchiho z Viljandi. O vinohradnictví psal August Mätlik, autor kapitol o zahradnictví a včelařství, v *Eesti Entsüklopeedia* (Estonská encyklopedie). Vesnický učitel Jaan Raeda shromáždil r. 1940 jižně od Tallinu kolekci deseti kultivarů různých druhů révy. Zájem o skleníkovou produkci hroznů vzrostl ve druhé polovině 20. století. V r. 1964 sumarizoval poznatky vinařů-zahradkářů (např. J. Tuulas z Tartu, J. Martinson-Ant z Haapsalu) a zahradnické školy v Räpina Heigo Miidla v knize *Viinamarjakasvatatus* (Vinohradnictví). Počátkem 90. let byla navázána spolupráce s vinaři-

Zdroj map: KIVISTIK, J.: Väike Viinamarjaraamat, 2012

Mapy teplotních zón a délký vegetačního období: Roogoja (1), Vinice Haava (6), Vinařská farma Saare-Tõrvaaugu (7), Univerzitní vinice Rõhu (8a), Univerzitní vinice Lümända (8b), Univerzitní vinice Ruusmäe (8c), Vinice Uku Kuud (10), Vinice Annemäe (13), Vinařská farma Pruuli-Kaska (14), Räpina (15)

Foto P. Křístková

Kolekce vín z různých koutů Estonska

Foto P. Křístková

Guru estonských vinařů-polárníků Jaan Kivistik

Foto P. Křístková

Po vzoru Jaana Kivistika vzniklo v Räpina několik zahradních vinic

-polárníky z Lotyšska (Gvido Dobelis, Andris Dishlers) a Minnesoty (Tom Plocher, Bob Parke). **Hasanský sladký** alias **Varajane sinine** (est. Raný modrý) mimochodem zaujal Toma Plochera natolik, že jej dodnes šíří v USA pod názvem **Baltica**. S dostupností interspecifických novošlechtění stoupla v Estonsku popularita venkovních výsadeb a mrazuvzdorná **Zilga** nahradila dřív oblíbený **Muškát hamburský** (Trolínské × Muškát alexandrijský). Zkušenosti ze Střední zahradnické školy Räpina a farmy Roogja zúročili bratři Jaan a Uno Kivistikovi r. 1996 v knize *Viinamarjad koduaiast* (Réva na zahrádce). *Eesti Maalilikool* (Estonská univerzita přírodních věd) zahájila r. 2003 výzkumný projekt Kadri Karp a Marge Starast s cílem posoudit potenciál odrůd **Zilga**, **Hasanský sladký**, **Jubilejnaja Novgoroda**, **Rondo** a **Severnyj ranij** k produkci estonského vína. Ve třech lokalitách byly založeny experimentální vinice (100 keřů/kultivar): Kambja (kraj Tartumaa, východ Estonska), Lümunda (ostrov Saaremaa) a Ruusmäe (Võrumaa, jihovýchod). Panenské hrozny byly r. 2007 (r. 2006 zasáhly jarní mrazy) sklizeny na ostrově Saaremaa. V témže roce zahájila činnost Univerzitní výzkumná stanice Rõhu. Pod vedením Kadri Karp zde studenti posuzují zralost hroznů, měří obsah antokyaninů a dalších substancí v bobulích, porovnávají obsah resveratrolu ve větvích estonských a zahraničních. Výuku vinohradnictví jako volitelný předmět zavedla od loňského školního roku Střední zahradnická škola Räpina.

Premiérové ocenění vína z estonských hroznů získali r. 2006 August a Ruth Hui-kovi z Valgjärve (Põlvamaa, jihovýchod) zásluhou cuvée **Albo Varheaja** /*Mičurinec*/ **ES 9-7-48** na tradiční soutěži ovocných vín v lázních Haapsalu. Rondo jako první nalah-

voval r. 2009 (r. 2010 zničila úroda peronospora) Jaak Eensalu ve vinařství Annemäe (Valgamaa, jih Estonska). Estonské stolní hrozny uvedla poprvé na trh (4,5 €/kg) r. 2011 vinařská farma Pruuli-Kaska (Võrumaa, jihovýchod).

Doporučené kultivary

Obecně je za nejodolnější považována **Zilga**, za nejranější **Hasanský sladký** a nejméně hrozny poskytuje **Somerset Seedless**. *Eesti Aiandusliidu* (Estonský svaz zahrádkářů) vydává od r. 2005 seznam doporučených odrůd révy vinné a interspecifických novošlechtění (starší doporučení se týkala výlučně jabloní). Poslední aktualizace je z r. 2010.

Doporučení pro venkovní výsadby: **Hasanský sladký** (Dalnevostočnyj #60 × *Vitis amurensis*), extrémně rané a mrazuvzdorné novošlechtění A. K. Bouse (r. 1960, Ruský Dálný východ), které dosahuje vysoké cukernatosti a jehož negativem je přílišná atraktivita pro ptactvo; **Zilga** (Dvietes 4-2-108 /Smugljanka × Dvietes Zilā/ × Jubilejnaja Novgoroda), extrémně mrazuvzdorné (−40 °C) a spolehlivě plodící modré novošlechtění P. Sukatniekse (r. 1964, Lotyšsko); **Sukribe** (Madlenka raná × Dvietes Zilā), interspecifické novošlechtění P. Sukatniekse (r. 1959); **Silva**, interspecifické novošlechtění A. Gailiūnase (Litva); **Jubilejnaja Novgoroda** (Malingrovo rané × Ruskij Konkord), novošlechtění A. Kuzmina (Rusko) s vegetační dobou 110 dnů; **Kuzminskij sinij** (CGL 2-05-43), raná stolní barvíčka A. Kuzmina; **Rondo** (Zarja Severa × Svatovavřínecké), česko-německé novošlechtění V. Krause a H. Beckera (r. 1964), relativně pozdní a citlivé k peronospoře.

Doporučení pro nevyhříváné skleníky: **Aljošenkin** (Madlenka královská × směs pylů *Vitis vinifera*), **Kosmonavt** (/Severnyj ×

Malingrovo rané/ × /Muškát bílý × Muškát hamburský/), **Swenson Red** (Minnesota 78 × Seibel 11803), **Supaga** (lotyšské novošlechtění P. Sukatniekse) a **Krassavets** (ruské novošlechtění A. Kuzmina).

Jaan Kivistik popisuje v knize *Väike Viinamarjaraamat* (Pár slov o révě; r. 2012) doporučené odrůdy i kultivary s nimiž experimentuje v Räpina anebo je testují další vinaři-polárníci na různých místech Estonska. Celkem je takto zkoušeno okolo 200 kultivarů. Např. **Bianca** (Eger 2 × Bouvierův hrozen), **Solaris** (Merzling × Geisenheim 6493), **Madlenka raná** (Blanc d'Ambré × Madlenka královská), **Jakubské** (Pinot noir précocé), mezidruhové křížení **Alfa** (*Vitis labrusca* × *Vitis riparia*), lotyšské **Dvietes Zilā** čili **Dvieteské modré** (semenáč *Vitis labrusca*; Dvietes je rodiště P. Sukatniekse), **Guna** (Madlenka raná × Dvietes Zilā) a **Toldi** (Dvietes Zilā × /Gloire de Montpellier + Ruský raný/), litevská **Juodupe** A. Gailiūnase, ukrajinská **Arcadia** (Moldova × Cardinal), **Ruský fialový** (Mičurinec × Chrupka severní), **Zarja severa** (Sejanjec Malengra × *Vitis amurensis*), **Canadise** (N. Y. 45-625), **ES 9-7-48** alias **Pine Lake** a **Somerset Seedless** (ES 12-7-98) E. Swensona z Wisconsinu, **Skandia** (TP 2-1-37) T. Plochera z Minnesoty, **Sipaska** (*Vitis labrusca*) a **Valiant** (*Vitis labrusca* × *Vitis riparia*) z Jižní Dakoty, norská (sic!) modrá **Vamuska** (Varnessa × Muškát donský) a semenáč *Vitis labrusca* (?) **Albo Varheaja**, který byl r. 1993 objeven v odrůdové sbírce Uno Kivistika.

Náhodné opylení stálo u zrodu všech kultivarů estonského původu: **Elmer**, semenáč odrůd Elmera Swensona, vyseletoval Harri Poom; **Kivikrass**, semenáč odrůdy Krassavets, našla Aili Kivistik ve skleníku Roogja; **Pruuli Liiso** (LS 99), nejranější semenáč

Foto P. Křístková

Ukázkové keře *Vitis labrusca*, *Vitis amurensis* a *Vitis riparia* (Räpina)

Foto P. Křístková

Původní budova zahradnické školy v Räpina

Foto P. Křístková

Zahradní vinice Jaana Kivistika (Räpina)

s modrými hrozy z odrůdové kolekce Liji Kaska; **Jaki Liia** (JK 6-4), semenáč odrůdy Guna, identifikoval Jaan Kivistik; **Jaki Vapper** (JK 6-5), semenáč neznámého původu, který v sousedství vinice mezi keři rybízu odhalil Jaan Kivistik.

Vinaři-polárníci

Plocha vinic v Estonsku se odhaduje na 1–2 ha. Největší vinicí (0,4 ha) je Annemäe u Otepäa, kterou r. 2006 založil Jaan Eensalu. Nejprve vysadil tři sta sazenic **Rondo**, později **Hasanský sladký**, **Phoenix** (Bacchus × Villard blanc) a **Solaris**. Za zmínku stojí rovněž vinice Uku a Kertu Kuudových na ostrově Saaremaa. Většina vinařů-polárnků jsou zahrádkáři. Vzdělávání v oboru vinohradnictví zajišťuje Střední zahradnická škola Rápina a odborné semináře pořádá Vinařská farma Saare-Tõrvaugu Harriho Pooma.

Největšími odrůdovými kolekcemi se chlubí Lija Kaska (Vinařská farma Pruuli-Kaska, 190 kultivarů, skleníkové i venkovní výsadby), Aili Kivistik (Vinařská farma Roogoja, 170 kultivarů, nevyhříváné skleníky), Raimu Aas (Vinice Haava, 150 kultivarů, venkovní výsadby) a Harri Poom (Vinařská farma Saare-Tõrvaugu, 130 kultivarů, nevyhříváné skleníky). Révové školky obhospodařují Lija Kaska (kraj Võrumaa, jihovýchod), Elmar Zimmer (Viljandimaa, jih Estonska), Tiit Juhani (Tartumaa, východ), Taavi Kivistik (Roogoja; kraj Harjumaa, sever Estonska), Harri Poom (Pärnumaa, jihozápad) a Hedi Kaldmäe (Rápina; kraj Põlvamaa, jihovýchod). Největšími pěstiteli stolních hroznů v nevyhříváných sklenících jsou Harri Poom (0,14 ha), Lija Kaska (0,16 ha) a její souseď Meelis Värnik (0,09 ha). Experimentální výrobou vín se t.č. zabývá Univerzitní výzkumná stanice Rõhu (od r. 2009), Jaan Eensalu (Vinice Annemäe; od r. 2009) a Raimu Aas (Vinice Haava; od r. 2010).

Rápina Alanduskoolis

(58°10' s. š., 40 m n. m.)

V Rápina (kraj Põlvamaa, jihovýchod) u Čudsko-pskovského jezera a estonsko-ruské hranice byla réva vinná poprvé vysazena r. 1937 při transformaci velkostatku v zahradnickou školu. Jižní zeď původní školní budovy dodnes obrůstá réví **Madlenky rané** (r. 1937), **Hasanského sladkého**, **Malin-**

grova raného a dalších desítky let starých keřů. Odrůdová sbírka Střední zahradnické školy čítá asi 70 odrůd. V parku před školou, v místech, kde stála první vinice Jaana Kivistika (0,01 ha), jsou nyní ukázkové keře Vitis labrusca, Vitis amurensis a nejvíce mrazuvzdorného druhu Vitis riparia. Pokusný řádek kultivarů doporučených pro estonské vinice (**Rondo**, **Jubilejnaja Novgoroda**, **Sukribe**, **Kuzminskij sinij**, **Hasanský sladký**) a skleníky (**Kosmonavt**, **Krassavets**, **Supaga**, **Aljošenkin**) byl nově zřízen ve školní zahradě. Studenti pod vedením Siirje Tooding váží hrozny a bobule, stanovují počet peciček apod. Výukový multifunkční skleník řídí Tõnis Soopere.

Jaan Kivistik vyučoval v Rápina od r. 1967. Soukromou zahrádku (0,1 ha) si pořídil o pět let později. Dosud experimentuje venku i ve fóliovníku s desítkami mrazuvzdorných kultivarů (**ES 9-7-48** alias **Pine Lake**, **Toldi**, **Skandia**, **Zilga**, **Hasanský sladký** aj.). Keře označuje barevnou páskou dle stupně a způsobu ochrany proti mrazu (např. letos zmrzly i jabloně, bylo –35 °C a jen 10–15 cm sněhu). Spolupracuje s Juhou Karvonem (viz VO 10/12) a měří teplotu půdy pro stanovení optimální hloubky výsadby. Poznatky prezentuje na mezinárodních fórech vinařů-polárnků a v knihách, které jsou obvykle rychle vyprodány, jako *Viinamarjad Eestis* (Estonské hrozny; r. 2006). Po jeho vzoru vzniklo jen v Rápina 6–7 zahradních vinic. *Eesti Evangeelne Luterlik Kirik Rápina* (Rápinská luteránská kongregace) vysadila r. 2004 **Hasanský sladký**, **Toldi** a **ES 9-7-48** (24 sazenic, bez štěpování, spon 2 × 1,5 m, vysoké vedení) a panenské hrozny (100 kg) využila k pokusné výrobě vína.

Roogoja

(59°15' s. š., 65 m n. m.)

Rodiště bratří Kivistiků, rodinná farma v nejlidnatějším estonském kraji Harjumaa (jižně od Tallinu), se r. 1949 stala součástí kolchozu. Uno Kivistik našel zálibu ve šlechtění jabloní, růží a zejména klematisů. Po vyhlášení nezávislosti Estonska r. 1990 získal farmu v restituci zpět a společně s manželkou Aili obnovili její činnost. Rodina Kivistik nyní pěstuje především ve sklenících, ale i podél jižní zdi domu, více než 40 odrůd révy vinné a interspecifických novošlechtění z Ruska, Lotyšska, Ukrajiny, Západní Evropy a Severní Ameriky, jejichž sazenice nabízejí

Vinice univerzitní experimentální stanice v Rõhu

ke koupi. Doporučují rané a mrazuvzdorné kultivary s krátkou vegetační dobou, jakými jsou **Jubilejnaja Novgoroda**, **Kuzminskij sinij**, **Krassavets** (A. Kuzmin, Rusko), **Russkaja Korinka**, **Krasa Severa** (J. Fillipenko, Rusko), **Malingre semik** (I. Mičurin, Rusko), **Supaga**, **Zilga**, **Guna**, **Sukribe**, **Veina** (P. Sukatnieks, Lotyšsko), **Hybrid 1-2-6** (E. Petersons, Lotyšsko), **Jalta 343**, **Bjelaja Rannaja**, **Tajfi růžová**, **Triumph**, **Madlenka raná**, **Madlenka královská** a **Muškat hamburský**.

Rõhu

(58°35' s. š., 45 m n. m.)

Univerzitní experimentální stanice Rõhu (celková plocha 30 ha) byla založena r. 2007 několik kilometrů západně od Tartu, sídla univerzity a metropole jižního Estonska. Pokusné parcely odolných odrůd jabloní, třešní, rakytníků řešetlakových, jahodníků, borůvek a dalších plodin, doplnila před pěti lety vinice (0,3 ha). Odrůdovou skladbu tvoří 480 keřů **Hasanského sladkého**, **Ronda** a **Zilgy** (spon 2 × 1,8 m, vedení na dva tažně). Meziřadí jsou zatravněná (**Hasanský sladký**) nebo krytá geotextíliemi a pilinami (**Rondo** a **Zilga**). Mrazy dosahují –30 °C a sněhová pokrývka jen 20 cm (srážkový úhrn 450 mm/rok). Houbové choroby zatím nebyly pozorovány, problémem v čase dozrávání hroznů jsou vosy, ptáci, a také lišky (sic!). První sklizně naznačují, že mrazuvzdorná **Zilga** nedává vína vysoké jakosti. Vyšší cukernatosti i kvality vín dosahuje **Hasanský sladký**. **Rondo** poprvé dostatečně dozrálo v loňském roce a vína jsou dosud školena v dubovém sudu.

Jaan Kivistik JK 6-5 Vapper 2011 – temně rubínová barva, výrazně živočišné aroma s tóny nahnílených jahod („liščina“), štíhlé tělo, tvrdá kyselinka a medicínální dochuť s náznakem oxidázy **

Jaan Kivistik ES 9-7-48 2006 – jiskrné víno rubínové barvy s vůní lesních jahod až jahodové marmelády, chuť středně plná s pikantní kyselinkou, dochuť perzistentní s chlorofylovými tóny ***

August & Ruth Huik Supaga 2003 – zlatožlutá barva, intenzivní aroma akátového medu a perníkového koření, zejména hřebíčku a muškátového oříšku, lehké a svěží víno s ohnivějším dozvukem ***½

*Hodnotící stupnice: * nepitelné, ** pitelné, *** dobré, **** velmi dobré, ***** vynikající*

Foto P. Křístková

Meziřadí jsou zatravněná nebo krytá geotextílií a pilinami (Rõhu)

Foto P. Křístková

Hasanský sladký (Rõhu)

Foto P. Křístková